PERS-SCHOUW.

De dominee in onze litteratuur.

Van het nieuwe boekje van Dr Gerard Brom, dat onder bovenstaanden titel verschenen is, wordt veel goeds gezegd. De auteur lijkt me ook niet in staat, onbenulligheden los te laten. Typeerend is, wat K. P. P(roost) schrijft in „De Hervorming" (21 Juni):

> Het is van Brom goed gezien de historische ontwikkeling van den dominees-stand te teekenen. Zoo wordt veel, ook van onze dagen, duidelijk. Wij leeren door hem begrijpen den haat van de literatoren tegen den dominee in de literatuur, na de over-groote waardeering van vroeger. Want een feit is, dat in vroeger jaren er veel minder intellectueelen waren dan tegenwoordig: minder artsen, minder leeraars, minder ingenieurs, minder journalisten, minder ambtenaars. „De maatschappelijke verhoudingen gunden, een welgesteld handelaar daargelaten, meestal geen andere personen de weelde van enig aandeel in de letterkunde, die tegenwoordig grotendeels op beroepsschrijvers teert, waarvan 't bestaan voorloopig ondenkbaar bleef." Is het dus wonder dat toen de predikanten een grooteren rol in het intellectueele leven speelden? Dominees-achtig waren zij, natuurlijk, en reeds van Koetsveld bedroefde zich over den „domineé's-toon". Potgieter en Busken Huet vermaakten zich in hun briefwisseling met de predikanten en Potgieter kon het „domineés-gekef" niet uitstaan. Mevrouw Bosboom spreekt van een geliefd predikant, dat hij een goed en trouw hart heeft, ofschoon hij een dominee is en zij geeft het da Costa toe: het is een boos ras.
>
> Hoe de Genestet voor „natuurlijkheid" gepleit heeft en Multatuli de predikanten gesmaad heeft, is ons wel bekend. Maar eerst recht barsten de Nieuwe Gidsers los tegen de predikanten-dichters. Na '80 ontstaat er een schrijversstand, die het recht om te schrijven voor zich opeischt; Kloos ageert nóg altijd tegen deze predikanten-dichters, van Eeden bespotte ze in zijn „Grassprietjes" en zijn „Kleine Johannes". En dan komt het verachtelijke domineestype in den roman als haat-uiting tegen de religie en als wrok over hun oude positie in de literatuur. Dit laatste is mee een factor.

De auteur schrijft harde dingen. Ook wel onjuiste dingen. Hij noemt ondergeteekende b.v. een doleerenden dominee, en toch bestaan die bij ons niet meer. In Prof. Hoekstra's opmerking, dat het ambt van dienaar des Woords van meer gewicht is, dan van een minister der kroon, leest hij een uiting van „rustig zelfbezit", dat alleen bij de gereformeerden nog mogelijk is. Een kijk op ons en op onze zelftaxatie, die ook aan hem onder ons onjuist voorkomen zal, die zulk een opmerking over en waardeering van „het ambt", het ambt van v.d.m. niet zou kunnen maken. Maar deze en dergelijke vergissingen nemen niet weg, dat de auteur in zijn onderwerp goed thuis is. Misschien is het mogelijk, in ons blad op het boekje terug te komen. Het is er belangrijk genoeg voor.

Ontaardt de Vrije Universiteit?

Gerard Brom schrijft, dat geen dokter zooveel lijdt van het mee-dokteren van leeken of kwakzalvers als een dominee van domineerende gemeentenaren. Hij heeft de professoren vergeten. Die professoren kunnen veel last hebben van profiteerende (schoon niet steeds profeteerende) gemeentenaren. Zij kunnen ook wel eens van de kritiek des souvereinen volks een tikje krijgen. Hoor, wat Prof. Van Schelven, volgens een duidelijk geschreven verslag van Ds Heij (Zeeuwsch K.bl.) heeft gezegd op den landdag in Zeeland in zijn rede: „Ontaardt onze Universiteit?"

> Als de professoren geen werk meer maken van de studie der beginselen kan de V.U. wel opgedoekt worden. Aan de studie van de beginselen naar Gods Woord dankt zij het recht van haar bestaan.
>
> Daar is een recht van hen te vragen, dat zij ons licht ontsteken over allerlei vraagstukken, b.v. de verkondiging van algemeene en bijzondere genade, gezag en vrijheid; souvereiniteit en vrijheid, enz.
>
> Maar daarbij mag dan toch driederlei niet uit het oog verloren worden.
>
> Allereerst, dat deze vragen maar niet met een handomdraaien te beantwoorden zijn, omdat deze studie zeer tijdroovend is en men dus niet mag verwachten, dat binnen enkele maanden of zelfs binnen enkele jaren, al de terreinen van wetenschap tot in hun uiterste schuilhoeken zouden doorzocht zijn.
>
> En dan ook, dat deze studie in haar resultaat wel eens kon leiden tot een andere meening over een bepaald vraagstuk dan onder ons gangbaar was.
>
> Wie dan zou oordeelen, dat de V.U. ontaardde omdat zij haar wetenschappelijk zegel niet zou kunnen hechten aan een opinie, die eenmaal onder onze menschen een zekere geldigheid had gekregen, zou ten eenenmale de roeping van wetenschappelijke studie miskennen. Deze is toch zeker een andere. Zij heeft zelfstandig de waarheid te onderzoeken en moet wat zij als waarheid vond stellen ook tegenover de van de waarheid afwijkende meening, wanneer die in onze kringen zou gevonden worden.
>
> Toen dr Kuyper Sr. indertijd meeningen voordroeg, die verschilden van wat in sommige kringen voor waarheid gold, waren er die daarin zagen een ontaarding van de V.U. Toch kon op de Synode van Middelburg de tegen hem ingebrachte beschuldiging niet worden gehandhaafd.
>
> Dat illustere voorbeeld mag wel tot voorzichtigheid manen hen die, wanneer een der hoogleeraren eens een meening voordraagt, die wat afwijkt van de gangbare, dadelijk van ontaarding spreken en daarover weeklachten aanheffen. En eindelijk moet wel worden bedacht, dat de V.U. staat voor een buitengewoon moeilijke taak.
>
> Niet zoozeer nog op het terrein van de theologie. Ook daar ontbreekt de moeilijkheid niet door tal van nieuwe problemen. Maar de theologie kan voortbouwen op den arbeid der voorgeslachten. De hoofdlijnen zijn daar aangegeven ook voor de verdere ontwikkeling.
>
> Maar moeilijker wordt het al bij de faculteit der rechten en letteren. Op die terreinen is door het voorgeslacht maar weinig gearbeid. Daar waren vroeger wel gereformeerde menschen die studie maakten van de Rechten en Letteren, maar een Gereformeerd man, jurist of literator, is nog niet een Gereformeerd jurist of literator.
>
> En allermoeilijkst is die taak bij de exacte wetenschappen. Daar ontbreekt alle arbeid der voorgeslachten. Hier moet van den grond af het gebouw van een Gereformeerde wetenschap worden opgetrokken.
>
> Het zou dan ook zeker niet ondenkbaar zijn, dat zij, die op deze terreinen te arbeiden hebben, wel eens mistasten, en later op een eens gevormde meening zouden moeten terugkeeren omdat die, bij voortgezette studie, hen onhoudbaar bleek. Maar die dan van ontaarding der V.U. zou willen spreken zou ook een kind, dat niet aanstonds loopt zonder struikelen, een ontaard kind moeten noemen en iemand, die in een hem vreemde stad wel eens een verkeerde straat insloeg, een ontaarde reiziger.
>
> Billijke critiek moet met al deze factoren rekenen. Critiek blijft noodig. Ons volk heeft op de V.U. toe te zien. Maar de critiek moet aan hooge eischen voldoen. Wanneer verkeerde, onbillijke critiek der V.U. het leven onmogelijk maakte zou de beoefening der Gereformeerde wetenschap ophouden; ook de opleiding op onderscheiden terreinen van wetenschappen was daarmee geëindigd en dat alles zou beteekenen een onberekenbaar zwaar nadeel voor ons volk.

Voorloopig lijkt het me ondenkbaar, dat een hoogleeraar van de Roomsche Universiteit zou spreken in Zeeland over de vraag, of de Roomsche Universiteit ontaardt. De Roomsche heeren zullen minder last hebben van de kritiek, dan onze hoogleeraren. Dat is hun gemak. Maar dat een vraag als deze onder onze menschen kan gesteld worden, dat bewijst toch in elk geval een sterke mate van meeleven, dat wij op de Roomschen voor hebben, en dat we niet graag zouden missen. Als nu maar de critici niet wijs zijn boven hetgeen zij behooren wijs te zijn. En ook niet alle kwesties oplossen door alleen voor de antwoorden, die naar hun zin zijn, te contribueeren. Want dan ontaardt niet de universiteit, maar het volk, dat betaalt, en dat, aangezien geld toch maar een wapen is, echt militairistisch, met „wapengeweld" alle kwesties uitmaakt, wanneer de leeraar der wijsheid niet beslist naar de souvereiniteit der volksopinie. Of is het geen ontaarding, als het „geloof der gemeente" den hoogleeraren als norm wordt opgelegd en als (sommige!) kerkbodes het volk in den zooton waan brengen, dat zijn „geweten", zijn goedgereformeerde geweten, zoo fijn aanvoelt, hoe het moet, en dat dat gereformeerde geweten niks te maken heeft met alle gereformeerde professorale argumenten? Ik heb wel eens hooren zeggen, dat fiet zweren bij het „geloof der gemeente" ethisch is. En ik heb ook wel eens bij mezelf gedacht, dat de menschen, als ze niet meer weten, wat ze beweren moeten, zeggen, dat iets of iemand „ethisch" is. In elk geval gebruiken ze dat woord niet, wanneer ze meenen te weten, hoe het is. En toch is het er dan soms wel eens; het kijkt ten minste om het hoekje, zoo vaak men het gereformeerde volk om zijn intuitief voelen verheft tot normeerenden norm, of slechts genormeerden norm. En ook die naam is nog ethisch en niet gereformeerd. Zal ons volk niet ontaarden, dan moet het beginnen, minder op zijn gevoel te steunen en meer te gelooven in de argumenten van eerlijke voorgangers.

Jacob Israel de Haan.

Erger dan Matteotti's vermoording in Italië schokt ons „Nederlanders van alle schakeering" de dood van Mr J. I. de Haan, die in Jeruzalem vermoord is. Het Handelsblad schreef:

> De Haan had zich in Palestina — en buiten Palestina! — vele vijanden gemaakt door zijn houding tegenover de Zionisten. Wij weten er iets van: menigmaal heeft men van Zionistische zijde in het openbaar en tegenover ons persoonlijk er over geklaagd, dat De Haan het Zionisme tegenwerkte. Men weet, dat zijn colleges aan de Rechtschool te Jeruzalem werden geboycot, zoodat hij die reeds sedert langen tijd niet kon geven. Hoe velo Joden te Jeruzalem tegenover hem stonden hebben wij, behalve van hemzelven, vernomen uit het boek dat prof. Obbink schreef na zijn reis door Palestina. Over de Agoeda, de orthodox-Joodsche partij waartoe De Haan behoorde, sprekende, zegt prof. Obbink daar: „Of de Aguda zich altijd behoorlijk gedraagt, kan ik niet beoordeelen, maar wel weet ik dat deze kleine groep het zwaar te verantwoorden heeft. Toen ik met den heer De Haan door Jeruzalems straten liep en zag hoe de ons tegenkomende Joden op den grond spuwden, als ze den heer De Haan in het oog kregen, zei ik: dat doen ze niet uit respekt voor u! waarop de heer De Haan antwoordde: neen, dat doen ze uit respekt voor u, want als ik alleen ben, spuwen ze in mijn gezicht!" Men komt er onwillekeurig toe te vermoeden, dat één dier vijanden, fanatieker dan de anderen, naar een revolver heeft gegrepen en hem heeft gedood. Trouwens, wat de Zionist Sokolow onlangs in een feestrede te Amsterdam zeide over Nederlandsche Joden in Palestina, die hij van hoog gehalte noemde, met één uitzondering — waarmee ongetwijfeld De Haan bedoeld werd — bewijst wel, hoe fel de haat tegen hem bij de Zionisten was.
>
> Intusschen, wij weten omtrent de toedracht niets naders en zullen er dus verder niet over spreken.

En in een andere rubriek:

> „Jacob Israël de Haan, die den dood gevonden heeft in het land dat zijn liefde had, in het Oosten, dat harmonieerde met zijn oostersch temperament, bleek ook in zijn poëzie een oosterling. Oorspronkelijk sterk tot het naturalisme geneigd, een bewonderaar van Van Deyssel's proza, en in die richting werkzaam, begon zijn geest zich allengs te richten op de vraagstukken van gemoed en religie, welke hem boeiden, op het innerlijke leven, en kreeg zijn literair werk, kreeg zijn poëzie de kracht die alleen innerlijke aandrift geven kan.
>
> Het dichterschap kreeg voor De Haan allengs een overheerschende beteekenis. Hij noemde zich graag dichter, en het graag uitkomen, welke groote levenswaarde de poëzie voor hem had. Toch was hij geen droomer, geen passieve mijmeraar, maar een stijdbaar man met een vlijmscherp intellect. Behalve voor zijn poëzie leefde hij voor de rechtswetenschap, maar de kunst en de zuiverheid van de taal telde voor hem toch in de eerste plaats.
>
> .... Jeruzalem trok hem, èn door zijn dichterlijke verbeelding èn door zijn religieus gemoedsleven, en in het voorjaar van 1919 vertrok hij om zich in het Beloofde Land metterwoon te vestigen. Als ik ga, zeide hij tot zijn vrienden, met wie hij zijn plannen besprak, ga ik om nooit terug te komen. Hij heeft woord gehouden."

Een man van fijn gevoel, in wien de smart om zijn volk nog een treurzang zingen kon in ouden stijl, is in De Haan heengegaan. Vooruit gaat de wereld niet.

K. SCHILDER.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

(Adres: Ds K. Fernhout Mzn. Vreeland. (U.))

De redactie van „De Reformatie" besloot een nieuwe rubriek te plaatsen, een soort van vragenbus, en vroeg me, me met de beantwoording der ingekomen vragen te willen belasten.

'k Heb dat verzoek niet willen afwijzen.

Want ik begrijp, dat zoo'n rubriek haar nut kan hebben.

Natuurlijk staat ook daarzonder ieder lezer van het blad de weg open, om vragen waarmee hij verlegen zit bij de redactie ter beantwoording in te zenden. En gedurig bleek me, dat er van die gelegenheid, bij ingezonden stuk of in anderen vorm, gebruik werd gemaakt.

Doch het ligt voor de hand, dat men dergelijke vragen gemakkelijker doet, als men ze bij een redactie maar in de bus heeft te laten glijden, dan wanneer men, om ze kwijt te raken, eerst aanbellen moet. Wel beken ik, dat ik even geaarzeld heb, eer ik m'n adres voor de doorzending van de ingekomen vragen beschikbaar stelde.

Ik dacht aan 't spreekwoord van den één gek en de honderd wijzen.

Want al is de laatste dezer kwalificaties al even weinig toepasselijk op mij als de eerste op de lezers van „De Reformatie" — het spreekwoord herinnert toch welsprekend aan 't groote gevaar waaraan zich blootstelt wie zich tot een soort vraagbaak, en dan nog wel tot publieken vraagbaak, laat aanstellen. Gelukkig was er een beperking bij van de vragen, die ik zou te beantwoorden krijgen. Het zouden alléén vragen zijn van religieusen en ethischen, of om het met Hollandsche woorden te zeggen: van godsdienstigen en zedelijken aard.

Alle overige zouden komen voor rekening van redacteur of medewerker, met wiens rubriek ze verband houden.

Doch ik beken, dat ook zóó de taak me ruim zwaar bleef schijnen voor m'n schouders. Het christelijk geloof en de christelijke levenspraktijk — Piëtistisch of Boopersch verstaan mogen ze nog grenzen hebben — naar Gereformeerde opvatting breiden ze zich uit over heel ons in- en uitwendig leven.

En voor wat al moeilijke problemen, en die zich toch niet laten ontkennen of terugdringen, plaatsen ze elken dag wie in de vreeze Gods „den gang zijns voets leerde wegen".

Dat deden ze in alle tijden. Doch ze deden het nooit meer dan in onzen bewogen tijd, nu de felle beroeringen van het menschelijk leven, elken dag en ieder uur, theoretische vraagstukken en praktische problemen naar boven brengen, waarvan de oplossing niet altoos voor 't grijpen ligt.

In de leer dringen — ook binnen de grenzen van 't christelijk erf — rusteloos nieuwe „gezichtspunten" en nieuwe „perspectieven" zich aan ons op, waarvan het niet altoos gemakkelijk valt te beslissen, of ze al of niet uitgangspunten van dwaling en misleidende fantasiën zijn.

En in de christelijke praktijk komen we telkens voor nieuwe verschijnselen en levensverhoudingen te staan, waartegenover zelfbepaling in de vreeze Gods niet mogelijk is dan na veel gebeds en ernstige bezinning.

Vooral voor onze jonge menschen is het een boozo tijd.

Met weinig inzicht vaak in de waarheid, en zonder het licht en den steun der ervaring, worden ze dag aan dag, te midden van allerlei verwarrende stemmen, geroepen hun levenshouding te bepalen tegenover duizend-en-één nieuwe verschijnselen.